

Lucrarea are următoarele capitole: I. *Natura documentelor*, II. *Premisele*, III. *Aventura răsăriteană*, IV. *Grecii în Egipt*, V. *Italia, Sicila și Occidentul*, VI. *Nordul și Marea Neagră*.

Din punctul de vedere al epilogului, capitolul IV este deosebit de instructiv. Raporturile greco-egiptene au fost analizate în ultimul timp și de către egiptologi. De la apariția lucrării lui Boardman au avut loc și o serie de alte săpături în Egipt și zona mediteraneană, în cursurile cărora au fost descoperite multe materiale arheologice care atestă relațiile greco-egiptene pînă în sec. V î.e.n. Dintre acestea am dori să amintim numai două: la *Marsa Matrouh* (unde a avut loc o misiune a Universității Pennsylvania, conduse de D. White; teritoriul în cauză putea servi ca escală pentru comerțul maritim între Cipru, Creta și Delta Nilului în sec. XIV î.e.n., cf. J. Leclant, G. Clerc, în *Orientalia*, LVI, 1987, pp. 293—294) și la *Lefkandi* (Eubea; săpături anglo-grecești, fiind investigate morminte aparținînd sec. X—IX î.e.n., cu multe piese de origine egipteană, cf. J. Leclant, G. Clerc, în *Orientalia*, LII, 1983, pp. 539 și LVI, 1987, p. 385).

În contextul celor afirmate de autor și noi putem servi ca un exemplu românesc. Mai concret: printre multe piese egiptene antice aflate în posesia unor instituții românești se află și o statueta funerară aparținînd unui oarecare *Uah-ib-Re-em-akhet*, care era de origine greacă. Personajul era fiul lui *Alexicles* și *Zenodete* (cf. J. Quegebeur, în *Phoenix*, 22, 1976, p. 50). Gravorii antici au avut dificultăți în transcrierea egipteană a numelui mamei: *Zenodete*. Astfel, pe sarcofagul lui apare *Snttj*, pe vasele canopi *Sntj* și *S-dj* pe ușebtiuri.

Pentru studiul relațiilor greco-egiptene mai putem trimite la două articole interesante ale lui J. Phillips (*Egypt and the Aegean during the MK*) și F. D. Salvis (*Religious influences on archaic Greece*) ambele urmînd să apară în *Akten der vierten internationalen Agyptologen-Kongress*, München, 1985, hrsg. Sylvia Schoske, Bd. 4.

Lucrarea mai cuprinde: *Note* (pp. 353—407), *Dosar pentru Marea Neagră* de Petre Alexandrescu (pp. 409—428), *Cronologia statistică a citorva centre ceramice mai des amintite* de P. Alexandrescu (p. 429), *Glosar* de P. Alexandrescu (pp. 430—432) și *Indice* (pp. 433—444) de o deosebită utilitate.

MIRON CIHÓ

WILLIAM J. MURNANE,

THE PENGUIN GUIDE TO ANCIENT EGYPT

Penguin Books, Reprinted 1987, 367 pp.

Un punct de atracție permanent pentru turistul zilelor noastre îl reprezintă Egiptul. Călătorul reușește „să descopere” realitățile a mai multor civilizații succesive: mărturiile antice, monumentele copte și cele

islamice, lumea de azi cu problemele și realizările ei. Poate nu numai primordialitatea în timp, ci mai degrabă „misterele” civilizației faraonice reprezintă totuși punctul forte al turiștilor, care nu întotdeauna pot beneficia de un ghid calificat, astfel că multe dintre realizările egiptenilor antici rămân de nenumărate ori de neînțeles vizitatorului avid de a cunoaște. Aceste lacune încerca să umple egiptologul W. J. Murnane (născut în 1945), care și-a publicat lucrarea de față în 1983. Ea s-a bucurat de o mare popularitate atît în rîndul specialiștilor, dar și a maselor largi, ceea ce a determinat retipărirea ei în anii '84, '85 și ultima dată în '87.

Metoda de lucru ne este înfățișată în *Preface* (pp. 11—12), în care Murnane prezintă o situație reală a condiției de turist-vizitator. Există multe monumente antice pe care le poate vizita oricine, altele — în special așezări — sînt în curs de deschidere sau redeschidere pentru marele public. O serie de locuri pot fi însă vizitate numai prin aranjamente prealabile, fiind nevoie de acordul forurilor de resort. Avînd în vedere această situație: ce va prezenta atunci autorul unui ghid, în special, arheologic? Murnane a ales o fericită cale de mijloc: prin utilizarea unui limbaj adecvat și captivant, fără a submina științificul, descrie cîteodată cu lux de amănunte așezările libere pentru vizitatori, apoi — mai ales — unele morminte thebane, care sînt ascunse privirilor turistului, dar existînd speranțe de redeschidere publică. Au rămas în afara preocupărilor sale: acele așezări importante ale antichității care astăzi nu reprezintă urme importante și cele care sînt greu accesibile. Fiind vorba de un ghid al Egiptului antic, evident monumentele islamice au fost excluse de la prezentare.

Modelul lui Murnane l-a constituit opera lui E. M. Forster, *Alexandria: a History and a Guide*.

Ghidul de față a fost conceput în două părți distincte, absolut necesare pentru o înțelegere corectă a celor văzute. În *Part One* autorul oferă o familiarizare cu ceea ce a fost civilizația egipteană antică, considerînd necesare prezentarea următoarelor capitole: *Țara și riul* (pp. 15—24), *Popor, ocupații și timpul liber* (pp. 25—43), *Guvernare* (pp. 45—52), *Egiptul faraonic și vecinii săi* (pp. 53—59), *Orașe ale zeului* (pp. 61—65), *Moartea și înmormîntarea* (pp. 67—77), *Casele pentru eternitate* (pp. 79—89), *Crepuscul greco-roman* (pp. 91—84) și *Moștenirea faraonică* (pp. 95—99). Parcurgerea atentă a acestor capitole sperăm că va reuși o încadrare corectă de către cititor, vizitator a monumentelor în sfera epocilor istorice.

Partea a doua este un itinerar arheologic (pp. 103—349), care pornește din Deltă derulîndu-se pînă pe teritoriul Sudanului de astăzi. Instructive sînt și prezentarea unor muzee cu principalele lor exponate, organizate pe sistemul șălilor de expunere. Astfel, ne sînt prezentați: *Muzeul Egiptean din Cairo* (pp. 106—127), *Muzeul Copt din Cairo* (pp. 103—106), *Muzeul din Alexandria* (pp. 139—144) și *Muzeul din Luxor* (pp. 243—246). Nenumăratele planuri, cu explicații cîteodată foarte bogate, de morminte și temple, precum hărțile ajută la o mai bună orientare pe teren. Acestea au fost prezentate prin intermediul a 175 figuri. Murnane a prezentat în fiecare caz elementele specifice ale unei așezări, templu sau mormînt, atrăgînd atenția asupra particularului.

Lucrarea mai beneficiază și de o listă a faraonilor (pp. 351—356) lucrări bibliografice pentru fiecare capitol din partea I (pp. 357—358) și utile *Indici* (pp. 359—367).

The Penguin Guide to Ancient Egypt, scris de un reputat specialist, bun cunoscător al Egiptului, nu este numai un simplu ghid arheologic, ci o lucrare prin intermediul căreia civilizația faraonică ni se relevă în cvasitotalitatea ei.

MIRON CIHÔ

LABIB HABACHI,

STUDIES ON THE MIDDLE KINGDOM

Budapest, 1987, 305 pp. (= *Studia Aegyptiaca**)

Intr-un număr mai vechi al prestigioasei publicații a Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași (*AIAI*, 1981, pp. 823—824) am semnalat apariția unei noi publicații de profil egiptologic, *Studia Aegyptiaca*, editată de Catedra de istorie veche a Universității Eötvös Loránd din Buapesta. La momentul respectiv au fost prezentate primele cinci volume ale seriei.

La început a u fost editate două tipuri de volume: ori culegeri de studii, cu o vastă participare internațională, ori monografii. Începînd cu *Studia Aegyptiaca* VI (V. Wessetzky, *Ausgewählte Schriften* (1937—1979), Budapest, 1981, 216 pp.) a fost inaugurată retipărirea unor studii importante aparținînd colegilor maghiari, dar și străini. Următorul volum, *Studia Aegyptiaca* VII (L. Kákósy, *Selected Papers* (1953—1973), Budapest, 1981, 318 pp.) prezintă principalele contribuții științifice ale prof. L. Kákósy, unul din liderii cercetărilor de profil din R. Ungară. Prin lucrarea Ahmed Kadry, *Officers and Officials in the New Kingdom*, Budapest, 1982, 231 pp. (*Studia Aegyptiaca* VIII) ne reîntoarcem la editarea monografiilor. Prin cel prezentat, Ministerul secretar de stat al Egiptului, D-l A. Kadry, dobîndea titlul de doctor în egiptologie la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta.

Rezultatele obținute de cercetarea egiptologică din R. Ungară, creșterea numărului specialiștilor și implicit recunoașterea internațională din ce în ce mai vădită, au făcut posibil crearea unei catedre aparte de egiptologie la universitatea budapestană. Șeful ei este prof. L. Kákósy, care pe lângă multe implicări directe în activitatea de cercetare pe plan mondial (editarea unui catalog al Muzeului Egiptean din Torino, consultant științific pentru noul Muzeu Egiptean din Cairo etc.), conduce și săpăturile anuale întreprinse în mormîntul theban (TT 32) aparținînd cîndva scribului *Djehutimes*. Catedra aparte continuă editarea seriei. Dr. Ulrich Luft, format la renumita școală germană a egiptologiei, ne-a pus la dispoziție o culegere de articole publicate cîndva, în diferite re-